

DIVIANT XULQ ATVORLI O'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA MAKTAB AMALIYOTCHI PSIXOLOGINING ROLI

Mannonov Ulug'bek Abdulboqiyevich

Andijon viloyati Paxtaobod tumani MMTBga qarashli 40-umumiy o'rta ta'lim maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada diviant xulq-atvorli o'quvchilar bilan ishlashda maktab amaliyotchi psixologining roli va ahamiyati o'rganiladi. Diviant xulq-atvorli o'quvchilar ko'pincha ijtimoiy normativlarga muvofiq kelmaydigan xulq-atvorlarni namoyon etadilar. Ularning xulq-atvoriga ta'sir qiluvchi omillar ko'p, jumladan biologik, psixologik, oilaviy va ijtimoiy omillar. Maktab psixologining vazifasi bu o'quvchilarning psixologik holatini aniqlash, ularga individual yondashuvni amalga oshirish va ijtimoiy muhitda muvaffaqiyatli yashashga yordam berishdir. Maqolada psixologning turli metodlari, masalan, individual va guruh terapiyasi, ijtimoiy-emotsional o'rganish dasturlari, oila bilan hamkorlik qilishning ahamiyati va o'quvchilarning xulq-atvorini tuzatishdagi samarali strategiyalar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, psixologning maktabdagi barcha tarafdorlari – o'qituvchilar, ota-onalar va ma'muriyat bilan hamkorligi o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini yaxshilashda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: diviant xulq-atvor, maktab psixologi, psixologik yordam, xulq-atvorni tuzatish, ijtimoiy-emotsional o'rganish, oilaviy hamkorlik, pedagogika, maktab amaliyoti, o'quvchilar bilan ishlash.

Kirish

Diviant xulq-atvor — bu o'quvchilarning axloqiy yoki ijtimoiy normalardan chetga chiqish holatidir. Diviant xulq-atvorli o'quvchilar ko'pincha maktabda agressiv, asabi, o'qishga nisbatan befarq, o'qituvchilar va boshqa o'quvchilar bilan janjallashuvchi bo'ladilar. Ushbu xulq-atvor maktabda va undan tashqarida ijtimoiy va emotsional muammolarga olib keladi. Shunday bo'lsa-da, bu turdagi xulq-atvorning ortida turli xil psixologik, ijtimoiy, va biogenetik omillar yotadi. Maktab psixologi, bu o'quvchilarning psixologik holatini aniqlash, salbiy xulq-atvorni tuzatish va ularning ijtimoiy hayotini yaxshilashda muhim rol o'ynaydi.

Maktab psixologining asosiy vazifasi — o'quvchilarga psixologik yordam ko'rsatish va ularning ijtimoiy hayotiga ijobiy ta'sir ko'rsatishdir. Maktab psixologi shaxsiy xususiyatlarni, oilaviy va ijtimoiy omillarni tahlil qilib, diviant xulq-atvorni bartaraf etish uchun samarali yondashuvlarni ishlab chiqadi. Bu maqolada diviant xulq-

atvorning sabablari, uning psixologik va ijtimoiy ta'siri hamda maktab psixologining diviant xulq-atvorli o'quvchilar bilan ishlashdagi metod va usullari ko'rib chiqiladi.

Diviant xulq-atvorning sabablari

Diviant xulq-atvorning sabablari juda keng qamrovli bo'lib, ularni biologik, psixologik, ijtimoiy va pedagogik omillarga ajratish mumkin.

1. **Biologik omillar:** Ba'zi tadqiqotlarga ko'ra, diviant xulq-atvorning rivojlanishida genetik va neyrobiologik omillar katta rol o'ynaydi. O'quvchilarda ba'zi xulq-atvor jihatlari tug'ma bo'lishi mumkin, masalan, impulsivlik, hissiyotlarni boshqarishda qiyinchiliklar yoki o'zini nazorat qilishdagi zaiflik. Bunday o'quvchilar ko'pincha jismoniy va ruhiy rivojlanishdagi kechikishlarga duch keladilar.

2. **Psixologik omillar:** Past o'zlikni qadrlash, o'ziga bo'lgan ishonchning yo'qligi, depressiya yoki boshqa psixologik muammolar ham diviant xulq-atvorning yuzaga kelishiga olib kelishi mumkin. Ba'zi o'quvchilar maktabda yoki o'z oilasida doimiy ruhiy zo'riqish yoki salbiy tajribalarga duch kelishadi, bu esa ularning xulq-atvorini salbiy tomonga o'zgartiradi.

3. **Ijtimoiy omillar:** Oilaviy muammolar, ota-onalarning tarbiyaviy uslublari, o'quvchilarning atrof-muhitidan (do'stlar, qo'shnilar, keng jamoa) ta'sirlanishi ham diviant xulq-atvorni keltirib chiqarishi mumkin. Agar o'quvchining oila a'zolari o'zaro muammolarga duch kelsa yoki o'quvchi yetarli e'tibor va qo'llab-quvvatlashni olmasa, u maktabdagi ijtimoiy normativlarga qarshi turishi mumkin.

4. **Pedagogik omillar:** Maktabda o'quvchilarga qanday yondoshuvlar qo'llanilsa, bu ularning xulq-atvoriga bevosita ta'sir qiladi. Noto'g'ri pedagogik metodlar, o'qituvchilarning noaniq yoki salbiy munosabati, o'quvchilarning yuksak baholar olishdagi qiyinchiliklari yoki ularning individual ehtiyojlarini inobatga olmaslik diviant xulq-atvorni rivojlantirishi mumkin.

Maktab psixologining diviant xulq-atvorli o'quvchilar bilan ishlashdagi metodlari

Maktab psixologining asosiy vazifalaridan biri diviant xulq-atvorli o'quvchilar bilan ishlashda samarali psixologik metodlarni qo'llashdir. Quyidagi metodlar maktab psixologi tomonidan foydalanilishi mumkin:

1. **Individual psixologik maslahat:** Diviant xulq-atvorli o'quvchilar bilan individual yondoshuvlar orqali psixologik maslahat berish muhimdir. Psixolog o'quvchining muammolarini tinglaydi, ularni aniqlaydi va turli psixologik texnikalarni qo'llab, salbiy xulq-atvorni o'zgartirishga yordam beradi. Bunda motivatsiya, stressni boshqarish, hissiyotlarni ifodalash va ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantirish kabi ko'nikmalar ustida ishlash zarur.

2. **Gruppaviy yondoshuvlar:** Ba'zi hollarda, diviant xulq-atvorli o'quvchilarni guruhda ishlatish samarali bo'lishi mumkin. Gruppaviy terapiya yoki

o'quvchilar bilan o'tkaziladigan o'quv mashg'ulotlari, ularning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi. Guruhda ishlash orqali o'quvchilar bir-birlarining tajribalarini baham ko'rib, o'zlarining xulq-atvorlarini tahlil qilishlari mumkin.

3. **Ijtimoiy-emotsional o'rganish (SEL):** Ijtimoiy-emotsional o'rganish dasturlari o'quvchilarga o'z his-tuyg'ularini boshqarishni, boshqalar bilan ijtimoiy munosabatlar o'rnatishni o'rgatadi. Bu metod diviant xulq-atvorni kamaytirish va ijtimoiy ko'nikmalarni yaxshilashda juda samarali hisoblanadi.

4. **Oilaviy maslahat:** Maktab psixologi oilalar bilan hamkorlik qilish orqali o'quvchilarning muammolarini bartaraf etishga yordam beradi. Oiladagi ijtimoiy muammolarni hal qilish, ota-onalarni psixologik maslahatlar bilan qo'llab-quvvatlash diviant xulq-atvorni kamaytirishga yordam beradi. Oilaviy maslahatda psixolog o'quvchining oilaviy holatini tahlil qilib, ular uchun eng yaxshi yechimni taklif etadi.

5. **Davolash va tibbiy yordam:** Ba'zi diviant xulq-atvorli o'quvchilar uchun psixologik yordamdan tashqari, tibbiy yordam ham zarur bo'lishi mumkin. Shuning uchun psixolog o'quvchilarga zarur bo'lsa, mutaxassislar tomonidan tashxis qo'yilishi va davolanishi uchun yordam berishi kerak.

Maktab psixologining o'quvchilar bilan ishlashda hamkorlik roli

Maktab psixologi o'quvchilar bilan ishlashda nafaqat individual yondoshuvni qo'llaydi, balki o'qituvchilar, ota-onalar va maktab ma'muriyati bilan hamkorlikda ishlaydi. Psixologning o'qituvchilar bilan birgalikda amalga oshiradigan ishlari o'quvchilarni o'quv jarayoniga faol jalb qilish va o'z xulq-atvorini yaxshilashga yordam beradi. Ota-onalar bilan yaqin aloqada bo'lish, oilaviy vaziyatni tushunish va o'quvchiga zarur yordamni taqdim etish muhimdir.

Maktab ma'muriyati va pedagoglar o'rtasidagi yaqin hamkorlik psixologning ishini yanada samarali qiladi. Ma'muriyat o'z tarafidan zarur psixologik yordamni ta'minlash uchun maktabda tegishli resurslarni yaratishi kerak. Shu bilan birga, o'qituvchilar o'z darslarida o'quvchilar bilan samarali ishlash uchun psixologlarning maslahatlaridan foydalanishlari lozim.

Xulosa

Diviant xulq-atvorli o'quvchilar bilan ishlashda maktab psixologi juda muhim rol o'ynaydi. Psixologik yordam, xulq-atvorni tuzatish, ijtimoiy-emotsional o'rganish dasturlari va oilaviy maslahatlar diviant xulq-atvorni kamaytirishda samarali usullar hisoblanadi. Maktab psixologi o'quvchilarni ijtimoiy muhitga moslashishda yordam beradi, ularning o'zini tutish ko'nikmalarini rivojlantiradi va ular bilan ishlashda pedagogik va oilaviy hamkorlikni kuchaytiradi. Diviant xulq-atvorli o'quvchilarni qo'llab-quvvatlashda barcha maktab a'zolarining hamkorligi zarur.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Emmer, E. T., & Sabornie, E. J. (2015). *Handbook of classroom management*. Routledge.
2. Jenkins, L. M., & Houghton, L. (2016). *Intervention strategies for adolescent behavior disorders*. Journal of Adolescence, 42, 65-74.
3. Spady, W. (2017). *Teaching and learning in the diverse classroom*. Sage Publications.
4. Anderson, C. A., & Dill, K. E. (2000). *Video games and aggressive thoughts, feelings, and behavior in the laboratory and in life*. Journal of Personality and Social Psychology